

[B] **GRANDEUR EN MISÈRE VAN HET INTELLECTUELE ENGAGEMENT. “TEKSTEN VOOR DE TOEKOMST” VAN JAAP KRUIHOF**

Jaap Kruithof (1934–2009) was bij leven hoogleraar in de moraalfilosofie aan de universiteit van Gent. Zijn intellectuele activiteiten beperkten zich echter niet tot de academische wereld. Hij zocht uit maatschappelijke gedrevenheid het publieke debat en mengde zich gevraagd en ongevraagd in de politieke discussie over de grote vragen van deze tijd. Hij beschouwde dat engagement als een natuurlijk bestanddeel van zijn rol als filosoof. Hij werd door de media opmerkelijk vaak gevraagd voor een interview om zijn ideeën uiteen te zetten over de inrichting van een betere maatschappij. Men keek in actuele kwesties kennelijk graag naar zijn mening uit. En als die niet uit zichzelf kwam, ging men haar halen. Hij was een onverdroten criticus van de huidige inrichting van de maatschappij, die op fatale wijze gedomineerd wordt door winstbejag en destructief kapitalisme. De ellende in de wereld kan alleen bestreden worden door het roer radicaal om te gooien en niet te volstaan met kleine aanpassingen binnen het kader van een goeddelijk marktdenken. Hij riep zijn lezers en toehoorders ter verantwoording. Het is ieders plicht het leed in deze wereld te bestrijden en onrecht uit te bannen. Geen gemakzuchtige gewenning aan simplistisch neoliberalisme. Hij sprak graag als onheilsprofeet.

Enkele leerlingen en collega's van Kruithof hebben het initiatief genomen zijn belangrijkste en meest karakteristieke artikelen en interviews te bundelen om te voorkomen dat zijn stem niet meer wordt gehoord. Veel van zijn werk is niet meer gemakkelijk beschikbaar via de boekhandel en zijn bijdragen aan diverse tijdschriften zijn nog niet alle gedigitaliseerd. Zijn inbreng juist in het huidige debat wordt echter node gemist. Vandaar het initiatief een deel van zijn kritische werk opnieuw onder de aandacht te brengen. Rik Pinxten, Ronald Commers en Luc Desmedt selecteerden en redigeerden het beste werk onder de titel *Teksten voor de toekomst*. Uit hun begeleidende tekst komt Kruithof naar voren als de moraalfilosoof, die “mensen een geweten schopte”, en als trooster van de wanhopigen die inspiratie zoeken in hun streven

naar een betere wereld. Deze combinatie van rollen is de beoogde functie van deze uitgave. Wie er geen geheim van maakt dat hij zijn leven lang gekweld wordt door de ellende van deze wereld, heeft in de beoordeling van zijn werk een streepje voor omdat niemand die ellende kan ontkennen. Dat wil niet zeggen dat alle gedebiteerde analyses en voorgestelde veranderingen overtuigend en plausibel zijn. Dat hoeft ook niet. Het is de opzet van de drie redacteuren dat het werk van Jaap Kruithof een confrontatie biedt, waaruit nieuwe ideeën en initiatieven kunnen ontstaan. Dat is dan tevens een eerbetoon aan de auteur.

Het is een omvangrijke bundel geworden, meer dan vijfhonderd pagina's. Een nadeel van deze omvang is dat het vertoon van betrokkenheid soms een beetje vermoeiend wordt. Dat geldt niet alleen voor de lezer. Ook de schrijver raakt afgemat. Tegen een journalist die hem vier knellende vragen heeft voorgelegd die hij nauwgezet beantwoordt, zegt Kruithof plotseling: “Vind je het geen angstwekkend beroep, prof filosofie? Ik heb er last van. Sinds ik eergisteren je vragen gelezen heb, ben ik er ziek van. Ik weet niet hoe je het in je leven moet combineren om met al die dingen bezig te zijn.” In een gesprek over de crisis van het bankwezen, wankelend tussen hoop en wanhoop zegt hij: “Je mag gerust meehuilen met de meute, een beetje reguleren, een beetje controleren. Maar natuurlijk geen recollectivisatie eisen van de banken, want dat gaat te ver. En allemaal dwepen met Obamaatje, Obamaatje of Hillary'tje. Neen, Japie speelt niet mee. Je vindt dat misschien vervelend, maar het is zo.” En over het uitblijven van succes schreef hij: “Als er in de samenleving iets grondig schort moeten wij de moed hebben de grondoorzaken ervan te zoeken en aan te pakken. Telkens als ik die these in de debatten op de Gentse Feesten naar voren bracht, werd er door velen zedig gezwegen”.

Jaap Kruithof is een overtuigd marxist en een verbeter tegenstander van het neoliberalisme, dat alles ondergeschikt maakt aan de marktwerking. Alles wordt commercie. Hij merkt op: “Ik geloof dat deze planeet zal vergaan als het kapitalisme blijft bestaan.” Interessant daarbij is zijn radicale afwijzing van de sociaaldemocratie. Sociaaldemocraten zijn geen socialisten, maar heulers met het neoliberalisme. Zij zijn er de beste en meest

toegewijde verdedigers van. Aan hen kun je de belangenbehartiging van de onderdrukten niet toevertrouwen. In het welvarende Westen bestaat trouwens ook geen proletariaat meer. Arbeiders zijn onderdeel geworden van de bezittende klasse, met hun autootje en werphengel. Arbeiders zijn lid van de uitbuitende klasse. Uitgebuit wordt de Derde Wereld. Dat is het nieuwe proletariaat waar socialisten solidair mee zijn. De klassenstrijd gaat tussen Noord en Zuid. Niet alleen de sociaaldemocraten hebben Jaap Kruithof teleurgesteld, ook de humanisten. Zij stellen de rationeel denkende mens centraal. Daarmee wordt de mens verabsoluteerd. De mens krijgt in het humanisme goddelijke proporties, alsof er niets hogers bestaat. Maar hoger staat onze bedreigde planeet, die door het humanisme onvoldoende in bescherming genomen wordt. Dat brengt Jaap Kruithof ook tot een nieuwe vorm van religiositeit, die bestaat uit devotie en respect voor de ons omringende natuur. Toewijding, bescheidenheid, sobere benutting en protectie van de natuur vormen de elementen van een nieuwe zegenrijke godsdienstigheid. In het verlengde hiervan zal het Westen ook zijn superioriteitsgevoelens moeten inleveren. Als dat niet uit eigen overtuiging gebeurt, zal dat in de loop der tijden worden afgedwongen.

Deze bundel van Jaap Kruithof geldt als onversneden links gedachtegoed. Soms stemt dat tot nadenken, soms valt de aandacht weg door te veel “van dik hout zaagt men planken”. Soms is het ook onbegrijpelijk, bijvoorbeeld bij zijn pleidooi in de sociale wetenschappen meer aandacht te besteden aan de dialectiek (“Dialectisch redeneren betekent poneren dat A is, dat A niet A is en dat beide oordelen tegelijk waar zijn”). Je moet hopen dat dat geen navolging vindt. De grootste waarde van het boek ligt voor mij in de nauwgezette documentatie van de grandeur en misère van het intellectuele engagement.

JAAP VAN HEERDEN

JAAP KRUIHOF, *Teksten voor de toekomst*, (selectie en redactie door Rik Pinxten, Ronald Commers en Luc Desmedt), Epo, Antwerpen, 2012, 512 p.